

Творчість «під кулями»

Про незвичайну сторінку в історії мистецтва та унікальний досвід на межі виживання (на прикладі Івана Дряпаченка)

ІВАН ДРЯПАЧЕНКО

У статті «Художник на війні» про творчість Петра Покаржевського (див. №192 за 15 жовтня ц.р.) «День» розпочав серію розповідей про українських митців, які перебували на фронті під час Першої світової війни. Продовжуючи цю тему, підємо дорогами війни далі — у 1916-й і 1917-й роки, коли в складі військово-художнього загону «Трофейної комісії» служив визначний художник і графік Іван Кирилович Дряпаченко (1881—1936).

Він народився на Полтавщині в родині безземельного селянина Кирила Федоровича Дряпаченка, який служив в економії поміщиків Капністів. 1894 року з їхньою допомогою 13-річний Іван вступив до Київської школи малювання, 1898-го — до Московського училища живопису, скульптури і архітектури (майстерня В. Серова). 1903 року Іван Дряпаченко отримав звання некласного (вільного) художника.

Із 1903 по 1911 рр. він вчився у Вищому художньому училищі при Академії мистецтв у Петербурзі (майстерня І. Рєпіна, В. Савинського, П. Чистякова). 1911 року за картину «Саломея» йому було присуджено звання художника з живопису. 1912-го і 1913-го рр. митець побував у пенсіонерських поїздках

У жовтні 1916 року керівник військово-художнього загону штабс-капитан Колобов підготував доповідь про другу поїздку загону в Ставку Верховного Головнокомандувача та на Південно-Західний фронт. У ній зазначається: «Первые работы художниками были созданы в Ставке Верховного Главнокомандующего в Могилеве, а именно портреты генералов Алексея, Кондзеровского, Пустовойтенко и др.). Далее отряд переехал в Ставку армий Юго-Западного фронта, в Бердичев (портреты Брусилова, Клембовского и др.). В штабе VII-ой армии художниками были созданы портреты генералов Щербачева, Головина, Незнамова и др., написан ряд этюдов и получены некоторые реляции наиболее выдающихся боев армии... Несмотря на [...] трудные условия поездки [...] отряда все же удалось записать и зарисовать свыше 250-ти георгиевских кавалеров: офицеров и нижних чинов, нарисовать с натуры целую галерею портретов деятелей войны, сделать ряд масляных и акварельных набросков, сделать значительное количество фотографий и художественных набросков местностей и т.д.». Крім того, у своїй доповіді Колобов надавав оцінку діяльності членів військово-художнього загону. Він звертав увагу на те, що ввірені йому нижчі чини виявили надзвичайну старанність до своїх службових обов'язків, попри те, що їм довелося нести всі тяготи похідного життя й займатися справою цілими днями, із семи годин ранку до десятої години вечора, часто в бойовій обстановці, під артилерійським вогнем.

Про побутові умови Колобов писав, що загону довелося тулитися кілька разів у селянських зруйнованих хатах, спати на голій підлозі, терплячи нестачу їжі, а в деяких ви-

падках, як, наприклад, у 12-й Сибірській дивізії, жити в зруйнованому сараї, де раніш містилися лазарет для тяжкопоранених і мертвецька для загиблих героїв. Наприкінці доповіді керівник загону просив командування нагородити всі нижчі чини, що брали участь у другій поїздки на фронт, зокрема й Івана Дряпаченка.

Митець завершує свою військову кар'єру на Кавказькому фронті. З листа відомого художника К. Трохименка, який під час Першої світової війни теж був військовим художником у складі групи художників-баталістів на чолі з М. Самокішем, стає зрозумілим, чому І. Дряпаченка перевели так далеко від українських земель: «Командант Ставки полковник Воейков пояснив, що Дряпаченко не пустили в район Карпат потому, что он был украинцем»...

Художник перебував на Кавказькому фронті до самої мобілізації в грудні 1917 року. Таким чином, із літа 1916 по зиму 1917 рр. Іван Дряпаченко побував у Могильові, Бердичеві, Тернополі, Завалові, Вокуві, Ханусовцях, Понарах, Товстобабах, Тисмениці, Підгайцях, Станіславі, Саракамиші, Ерзерумі, Байбурті, Трапезунді та інших містах. За цей час ним було створено значну кількість робіт. По-перше, це графічні малюнки з поясненнями, що ілюструють бойові дії. По-друге, графічні та живописні роботи, створені художником під час «тимчасового затишшя», а саме: портрети визначних військових діячів, георгіївських кавалерів, малюнки солдатів під час відпочинку, військовополонених, мешканців сіл і містечок, пейзажі Тернополя, Могильова, маленьких міст. Також Іваном Дряпаченком були відтворені інтер'єри Ставки Верховного Голов-

нокомандувача в Могильові, яка розташовувалася в будинку губернатора та Спасо-Преображенської церкви. Цей кам'яний собор при Ставці, споруджений 1762 року архітектором І. Глаубіцем в стилі віленського бароко та будинок губернатора Могильова наразі не збереглися.

Зрозуміло, що воєнні умови потребували швидкої праці. Тому, незважаючи на те, що фронтові твори виконано художником у різній техніці, переважають туші і кольорові олівці. Як матеріал для своїх робіт, Іван Дряпаченко використовував папір, ватман, картон і фанеру невеликих форматів.

Після повернення взимку 1917-го в Україну, в рідне село Василівка, Іван Дряпаченко продовжив свій творчий шлях, створивши чимало портретів своїх односельчан і жанрових творів на народну тематику.

На сьогодні відомо лише про чотири десятки фронткових творів митця, що зберігаються в Державному історичному музеї (РФ), Центральному військово-морському музеї (РФ), Військово-історичному музеї артилерії, інженерних військ і військ зв'язку (РФ) та Могильовському обласному краєзнавчому музеї. Крім музейних колекцій, фронтові роботи І. Дряпаченка можна побачити на обкладинках і сторінках відомого журналу «Літопис війни 1914—15—16—17 рр.».

Діяльність українських митців під час Першої світової війни, зокрема Івана Кириловича Дряпаченка, цікава передусім як наочний приклад унікального матеріалу для досліджень з історії та мистецтва.

Тетяна НІКОЛАЄВА, старший науковий співробітник Центрального державного архіву зарубіжної україніки

(студенді на навчання для найкращих студентів) в Італії. За картину «Святе сімейство» Іван Дряпаченко здобув третю премію ім. Куїнджі. Під час другої пенсіонерської поїздки 1913 р. він створив другу звітну картину — «Поминальний день у Флоренції».

Незважаючи на те, що наступного року почалася війна, художник ще мав можливість деякий час перебувати в мирному оточенні й натхненно працював. Його твори постійно експонувалися на виставках Академії мистецтв у Петербурзі. Перебуваючи в 1914—1915 рр. на батьківщині в селі Василівка, Іван Дряпаченко створив низку живописних робіт із народної тематики — «Назустріч вечору», «Вечір у озера», «Косарі», «Параска у святковий день» та інші.

1916 рік приніс митцю різку зміну стилю життя, нові умови творчості, нові враження. За призивом його було прикомандировано до військово-художнього загону Трофейної комісії. До складу загону входили: художники М. Мізернюк і М. Сергеев, літератори А. Гінерман і Г. Синельников, фотограф А. Егліт, денщик П. Петухов.

Діяльність цього загону відома за інформацією ЦДАМЛМ України. Із архівних документів Анатолія Терещенка (дослідник творчості Івана Дряпаченка) відомо, що перед художниками військово-художнього загону ставилися завдання: розпис знамен, створення портретів учасників війни, відображення подвигів, сюжетів із фронтового життя, виготовлення ілюстрацій тощо. Очолював загін штабс-капітан Колобов. До Трофейної комісії прикомандировували художників, які служили в різних військових частинах у нижніх чинах із правами добровольців.

Під час служби у військово-художньому загоні Іван Дряпаченко побував на Західному фронті, в Ставці Верховного головнокомандувача (м. Могильов), а потім на Південно-західному фронті, в Ставці армій цього фронту (м. Бердичів), пізніше — в штабі 7-ї армії в м. Бугач. Потім він перебував безпосередньо на фронті в районах розташування частин 7-ї армії.

І. ДРЯПАЧЕНКО. СОЛДАТИ 4-ГО ФІНЛЯНДСЬКОГО СТРЕЛЬЦЬКОГО ПОЛКУ ВІДКОПУЮТЬ ЗАСИПАНОГО В ПРОХОДІ РОТНОГО КОМАНДИРА. 17 БЕРЕЗНЯ 1915 р.

І. ДРЯПАЧЕНКО. СОЛДАТИ 9-ГО ДРАГУНСЬКОГО КАЗАНСЬКОГО ПОЛКУ НОЖИЦЯМИ РОБЛЯТЬ ПРОХОДИ В ДРОТЯНИХ ЗАГОРОДЖЕННЯХ ВОРОЖИХ ОКОПІВ ПІД СЕЛОМ КОЛОДРІВКА. 6 СЕРПНЯ 1915 р.